

Klaus Mann

A ROMANTIKUS HŐS¹

Tatár Sándor fordítása

1851. december 6., amikor a *Humboldt* kikötött New Yorkban, mozgalmas napja volt a hírlapíróknak. Az utasok között két ismert személyiség is van – mindkettő jó megjelesenésű s egy-egy kisebb európai országból való emigráns. Az egyikük, Landsfeld grófnő, alias Lola Montez, beszélgetést próbál kezdeményezni: „Akárcsak ön, én is száműzetésben élek...” Ám a nagy magyar szabadságharcos, Kossuth Lajos, fölöttébb hűvösen reagál e szavakra; a kísérletet, mely párhuzamba kívánja állítani az ő tragikus sorsát a hölgy botrányos afférjaival, pimaszságnak tartja. A dolog már ott sántít, hogy ő nem közönséges menekült, hanem az amerikai nemzet megkülönböztetett tiszteletet élvező vendége. A bajor király exszeretője minden bizonnyal élénk érdeklődést kelt a csőcselékben, ő, Kossuth viszont az Egyesült Államok nagyrabecsülésére tarthat számot. Az Egyesült Államok szenátusa *joint-resolution*² kibocsátását vitatta meg, majd fogadta el Louis Kossuth tiszteletére. A fő szónok a whigek egyik szenátora, a New York-i William H. Seward; javaslata: „*az Egyesült Államok kongresszusa az amerikai nép nevében üdvözlöje Louis Kossuthot a fővárosban és az egész országban, s e határozatnak egy példányát az Egyesült Államok elnöke nyújtja át az illusztris látogatónak*”. A legkülönbözőbb ellenérvek hangzanak el; egy gentleman, meglehetősen rosszindulatúan, egyenesen azzal érvel, hogy Kossuth, összes érdeme ellenére, Amerikáért éppenséggel nem tett semmit, következésképp az ilyen tiszteletadás léjtogosultsága nem igazán belátható. Mr. Seward azonban nem csekély ékesszólással tart ki álláspontja mellett, hogy ti. Kossuthban „*az Európában éppen megerősödő szabadságvágy megtestesítőjét*” kell látni.

Kossuth tehát már azelőtt is foglalkoztatta az amerikaiak képzeletét, mielőtt amerikai földre lépett volna. Az egész országon rokonszenvhullám söpör végig a magyarok és hősiek vezérük iránt; általános csodálattal adóznak ennek a kis nemzetnek, amely felkelt osztrák elnyomói ellen. Az amerikai lapok felháborodott cikkekben ostorozzák a zsarnok Habsburg-dinasztiát, és amikor az osztrák nagykövet tiltakozik New Yorkban emiatt, válaszul polemikus levelet kap az akkori külügyminisztertől, Daniel Webstertől, melyben Webster „*hangsúlyozza az amerikai nép ama jogát, hogy minden szabadságért küzdő nemzet iránt kinyilvánítsa rokonszenvét*”. Az Egyesült Államok közvéleményét valósággal megrázta a cár könyörtelen lépése, aki 1848-ban katonai támogatást nyújtott a Habsburgoknak, halálra ítélve ezzel a büszke magyarok minden hősi erőfeszítését. A magyar kormány egykori pénzügyminisztere, Kossuth Lajos ekkor kormány-

¹ A DISTINGUISHED VISITORS (KÜLÖNLEGES[EN FONTOS] LÁTOGATÓK) című könyv hetedik, A NAGY KÜZDŐK című fejezete Kossuth Lajosnak szentelt része (© 1996, Rowohlt Verlag, Reinbek bei Hamburg. Kia. Heribert Hoven). Az eredetileg angolul íródott, az Egyesült Államokat felkereső s ott történelmi szempontból fontos, ill. jellemző fogadtatásban részesülő hírességek látogatásaival foglalkozó könyv több mint öt évtizedig maradt kéziratban (mellyel 1940-ben készült el az akkor amerikai emigrációban élő Klaus Mann), amíg a müncheni Edition Spangenberg 1992-ben, németre fordítva, meg nem jelentette. (A ford.)

² Közös határozat. (A ford.)

zói címet visel, és tényszerűen egyeduralkodó az országban. A vereség nyomán menekülnie kell; sehol másutt nem talál menedéket, csak egy török börtönben. Szabadulását befolyásos brit és amerikai barátainak köszönheti.

Élettörténete minden utcasarkon kapható, és az amerikaiak százezrei részletekbe menően ismerik drámai karrierjét. Tudják, hogy nemcsak a nemzeti függetlenségért szállt síkra, hanem a vallásszabadságért is. Elvégre előkelő protestáns családból származik maga is, és a protestáns vallást üldözik Metternich poroszlói.

Kossuth hajlíthatatlan, fess és szenvedélyes – mártír, *grandseigneur* és nagyszerű szónok. Gondozott szakáll keretezte arca, boltozatos homloka férfias szépséget sugároz – intelligens, érzéki és merész. A rajta különösen jól mutató magyar nemzeti viseletében, gazdagon díszített mentéjében, hosszú, hajladozó tollal ékes kalapjával olyan jelenség, akire muszáj odafigyelni. Egyszóval: tökéletesen megfelel az általa mint szabadsághős és romantikus politikus által játszott szerepnek.

Az egyesült államokbeli útját megelőző angliai tartózkodása egyetlen diadalmenet. Kétségtelen, hogy ő a legsziporkázóbb személyiség az összes Londonban időző emigráns között. Pedig vannak ott liberális német költők, mint például Freiligrath, az olasz *risorgimento* vezetői, közöttük a nagy Mazzini; és ott van Karl Marx, aki Friedrich Engelszel együtt a forradalom tervén töpreng. Ám az osztrák zsarnokság elől, illetőleg egy török börtönből épp megmenekült Louis Kossuth játszva utasítja maga mögé mindőjüket. A munkások és az arisztokraták egyként éltetik, jóllehet a munkásság pontosan tudja, hogy a szakszervezeti mozgalomban érvényes értelemben nem szocialista, a konzervatív politikusok pedig tisztában vannak republikánus meggyőződésével. Amikor feleségével, Therese asszonnyal Southamptonban hajóra száll, búcsúztatásukra számos állami hivatalnok társaságában a polgármester is megjelenik. Ám az abszolút csúcspont egyértelműen az a nagyszabású és lelkes fogadtatás, amelyben az amerikai nép részesítette.

Mennyire igaza volt, amikor gúnyosan mosolygott Lola Montezen, ezen az immár kétségkívül leszállóágba került becsvágyó kalandornőn! Az egykori királyi metresz hírneve akárha halovány visszfénye volna csupán az övének. Ehhez fogható ovációval csak La Fayette-et fogadták. Az utcák párosával elhelyezett csillagos-sávós zászlókkal és magyar trikolórokkal vannak sűrűn fellobogózva; az általános lelkesedés valósággal leírhatatlan. FORTY YEARS OF AMERICAN LIFE (AZ AMERIKAI ÉLET NEGYVEN ÉVE) című tanulságos könyvének EXCITEMENTS AND SENSATIONS (IZGALMAK ÉS SZENZÁCIÓK) című fejezetében Thomas Nichols Henry Clay utolsó New York-i látogatásával, az első japán diplomaták fogadtatásával, nemkülönben „*ő királyi fensége, a Walesi Herceg [Viktória királynő legidősebb fiának] egyedülálló pompájú fogadtatásával*” említi egy sorban Kossuth fényes bevonulását.

„Az érkező Kossuthot olyan rajongás fogadta, amelyet forradalmár csak kívánhat magának. New York hódolatát a híres magyar férfiú iránt nézők milliói és a polgárórség húsz felvonultatott ezrede fejezte ki. New York-i tartózkodása egyetlen hatalmas diadalmenet volt, grandiózus felvonulásokkal, fényes beszédekkel és nagyszabású ünnepi lakomákkal. Az Astor-Házban fényűző ebédet adtunk, kölcsönös dicshimnuszok garmadájával...”

A romantikus hős Kingsland polgármester oldalán lép be a bankettnek otthont adó terembe. A köszöntésére összegyűlt tiszteletre méltó polgárok között ott van Connecticut kormányzója és Watson Webb tábornok. Az asztali imát Bethune tiszteletes mondja; fölolvassák Henry Clay és Daniel Webster szívélyes köszöntőit. Az asztali dekorá-

ciót bájos cukorfigurák alkotják, melyek Kossuth érkezését örökítik meg egy diadalív vagy épp a Szabadság-szobor alatt. A számos szónoklat fénypontja Kossuth beszéde. Nyitányképpen szégyenlősen mentegeti rossz angolságát: „*Egy budai börtöncellában tanultam a nyelvet, s soha nem volt alkalmam, hogy beszéljem.*” A hallgatóság természetesen el van ragadtatva ettől a szerénységtől – annál is inkább, mivel a vendég beszéde folyamát a legkevésbé sem teszi akadozóvá akcentusa; ellenkezőleg: kiejtésében a lehetni magyar íz izgalmas fűszere szenvedélyes ékesszólásának.

És Kossuth beszél; órákon, napokon, heteken és hónapokon át, úgyszólván megszakítás nélkül. Beszél Brooklynban és Philadelphiában, Baltimore-ban, Bostonban, Pittsburgban és Cincinattiben. Kis-, közép- és nagyvárosokban egyaránt. Beszél dobogókról, tribünökről, színpadokról; beszél ebédlőasztaloknál, klubhelyiségekben, templomokban és egyetemeken. Beszél katonai alakulatok, vallási szervezetek előtt, a nép és az Egyesült Államok kongresszusa előtt. Beutazza az egész országot. Fellép New Orleansben, Charlestonban és Washingtonban. Beszél önkényuralomról, kereskedelemről, az erők egyensúlyáról és a jelenkori demokráciáról. Örökösen Magyarországról beszél. Szómasinává válik, amelyből édes és hízelgő, követelő, fenyegető és mennydörgő szavak buzognak elő. Mesteri érzékkel és jártassággal forgatja a romantikus forradalmár, a szenvedő hazafi, a reakciós erők nemes áldozatának pátoszos szókincsét. Számtalan hallgatóját ragadja magával az 1848-as esztendő sodróan lendületes stílusa, melyet egy csipetnyi paprika fűszerez, és a magyar rapszódia vad ritmusa fest alá hatásosan. Fáradhatatlanul ismétli el újra meg újra az országának küzdelméről és mártíriumáról szóló komor eposzt; hogyan kelt fel nemzete az elnyomói ellen, miként vívta már ki tulajdonképpen a szabadságát, mígnem harmadik félként beavatkozott katonai túlerejével Oroszország, és – miután polgárok ezreit lőtték agyon és akasztották fel – újra láncokba verte és a korábbinál is szörnyűbb függőségbe taszította a magyar népet. A tehetséges rapszódosz különös erőssége, hogy saját tragikus sorsának némely részleteit is mindannyiszor ügyesen bele tudja szőni elbeszélésébe. Mesterien képes átéreztetni hallgatóival a száműzetés keserűségét, kiváltképp egy magafajta hazaszere-tettől izzó patrióta számára való keserűségét.

„*Mielőtt álléptem volna a határt, lefeküdtem hazám földjére; ajkam a fiúi szeretet fájdalmas csókjával illette; fölmarkoltam egy marék földet, tettem egy lépést előre – s egyszeriben olyan voltam, akár egy zátonyra futott hajó törzse...*”

A hallgatóságban sokaknak könny szökik a szemébe.

Kossuth bombasiker.

Díszebédek és -vacsorák, fáklás felvonulások és fogadások, gyűlések és partik; minden pályaudvarra özönlnek az emberek Kossuthot éltetni; szereplése nem szűnő siker – és állandó kemény igénybevétel. Olykor azt gondolja, nem bírja tovább; főként körútjának első heteiben áll gyakran az összeomlás határán. Philadelphiában épp karácsonyeste kell ágyába vinni, lázasan és az idegösszeomlás hiánytalan tünetegyüttesével. Másnapra mégis annyira összeszedi magát, hogy részt tud venni egy, a tiszteletére az Independence Hallban adott fogadáson. Gilpin polgármester üdvözlő beszédében a kor egyik legnagyobb élő alakjának nevezi a magyar vendéget. A pennsylvaniai milícia parancsnoka, Page ezredes arany Máltai Lovagkeresztet nyújt át neki, valamint egy csinos medalliont, amelyet George Washington gyöngyökkel kerezett arcmása díszít. A medál hátlapjára a következőket vészték: *To Louis Kossuth, the Patriot of Hungary and Friend of Humanity – from an American Volunteer. There is difficulty*

to him who wills.³ A mélyen meghatott Kossuth beszédet tart – és azonnal új lázroham teperi le.

A hotelszobával szemközt, amelyben hősünk beteg fekszik, egy hatalmas plakáton a szabadság istennője látható, büszke tartásban, amint sarkával a legyőzött hűverő Habsburg tarkóját szorítja a földre. Miközben lázalmokkal, fáradtsággal és fájdalommal küzd, Kossuth ezt a lelkesítő-bátorító allegóriát szemlélheti. Később tanárokól álló küldöttséget kell fogadnia, akik egy tizenhárom éves fiút – afféle csodagyereket – mutatnak be neki, mint az iskolai „Ki írja a legszebb üdvözlőbeszédet Louis Kossuthnak?” vetélkedő győztesét. A fiú cincogó és álmos hangon, igen halkán mondja el beszédét. A beteg hős udvariasan bólint. Amikor a fiú befejezi, kínos csend áll be. Végül Kossuth halvány és kényszeredett mosollyal így szól: „*Ha ilyen itt, önöknél az ifjúság, akkor ez az ország mindig meg fogja őrizni szabadságát. Köszönöm, uraim.*”⁴

Az egész város bengalítüzek és a magyar nemzeti színek díszébe öltözött. Kossuth a nap hőse. „Minden okod megvan nagyon büszkének lenni, Lajos!” – mondják a barátai. Nem válaszol; arca fáradt és kifejezéstelen. Majd némi hallgatás után ezt mondja: „Csak azt remélem, hogy újév napján jól fogom bírni magam – a fehér házbéli fogadáson. Washingtonban végre kiderül majd, hogy ez az amerikai utam siker-e – vagy kudarc...”

Kossuth körútja: kudarc. Ezt maga is belátja, hiába tapasztal feltűnő udvariasságot Fillmore elnök részéről, és hiába a Kongresszus általi szívélyes fogadtatás. Kossuth meghívást kap 1852. január 7-én a capitoliumbéli ülésen való részvételre; ez a legnagyobb megtiszteltetés, amelyben idegennek La Fayette látogatása óta része volt. Ohio kongresszusi képviselője, Mr. Carter „Louis Kossuth kormányzó”-ként köszönti őt, mire a jelen lévő urak egy emberként felállnak. Az ünnepelelt vendég ama szilárd meggyőződésének ad hangot, hogy az Újvilág előbb-utóbb végső győzelemhez segíti a szabadságot.

Gazdagon elhalmozzák a rokonszenv és a tisztelet jeleivel; nagy szavakban és ap-

³ A második mondat szövegforrásunkban is így! Az érme felirata eszerint magyarul így hangzana: „*Kossuth Lajosnak, a magyar hazafinak és az emberiség barátjának – egy amerikai önkéntestől. Nehéz dolga van annak, aki akar.*” Valószínűbb azonban, hogy a második mondat valójában eredetileg így szólt: „There is no difficulty to him who wills” – azaz: „Semmi sem lehetetlen annak, aki akar” vagy (ahogy az ismert Kossuth-szállóige hangzik) „*Az akarat nem ismer akadályt!*”. Feltételezésünk szerint az amerikai tisztelők nem egyszerűen Kossuth tántoríthatatlansága előtt hajtották meg zászlójukat, hanem ehhez valószínűleg tudatosan magától Kossuthtól vették az idézetet. Az idetartozó Kossuth-történet a következő. A volt kormányzó 1851 szeptemberében a *Mississippi* hadihajó fedélzetén Marseille-be érkezett: a francia hatóságok azonban nem engedélyezték a partraszállást, és a hajóval való kapcsolatfelvételt is megtiltották. Egy munkás mégis a hajóhoz úszott, hogy megszoríthassa a híres magyar kezét, majd annak csodálkozására kérdéssel válaszolt: Hát létezik akadály az előtt, aki akar? Kossuth a marseille-i polgárokhoz szeptember 29-én intézett – nyilvánvalóan francia nyelvű – kiáltványában megemlékezett az esetről, és ezt a megjegyzést fűzte hozzá (a kiáltványnak a *The Times* október 7-i számában megjelent angol fordításából idézünk): „*The love of liberty, the sentiment of duty and fraternity were mine before coming to Marseilles [!], but it is at Marseilles [!] I have found the motto: There are no obstacles to him, who wills. That motto shall be mine.*” (Jánosy Dénes [szerk.]: A KOSSUTHI-EMIGRÁCIÓ ANGLIÁBAN ÉS AMERIKÁBAN, 1851–1852. Budapest, 1940–1948. I. 623–625., az idézet: 625., vö. még Halász Imre: *EGY LETŰNT NEMZEDÉK. Nyugat*, 1911. 10.) Hogy azután az eredetileg francia mondatnak milyen úton-módon formálódott ki néhány hónap alatt az az angol nyelvű változata, amely a szóban forgó érmen is szerepelt, további kutatásokat igényel. (A ford.)

⁴ Hacsak nem jelöljük meg külön a forrást, Kossuth szavait a Klaus Mann-esszében szereplő citátumból fordítottuk, miután – ha az lehetséges volt – egybevetettük a Kossuth beszédei szempontunkból legfontosabbnak tűnő kiadásában (REPORT OF THE SPECIAL COMMITTEE APPOINTED BY THE COMMON COUNCIL OF THE CITY OF NEW YORK, TO MAKE ARRANGEMENTS FOR THE RECEPTION OF GOV. LOUIS KOSSUTH, THE DISTINGUISHED HUNGARIAN PATRIOT. New York, 1852) szereplő szövegekkel. (A ford.)

rőbb ajándékokban egyaránt bőven van része. Ahol csak föllép, sorra alakulnak a Kossuth-bizottságok. Látszólag elégedett is retorikai erőfeszítéseinek eredményeivel, reménykedő és optimista. Amikor májusban elutazik Massachusettsből, a következő bizakodó szavakkal fordul a bostoni Kossuth-bizottsághoz: „*Uraim; most, amikor elhagyni készülök Massachusetts-t, a legnagyobb bizalommal helyezem az általam képviselt ügyet – Európa államainak és vallásának szabadsága ügyét – az önök kezébe... Remélem, hogy az önök bizottsága ennek az egész Új-Angliára, sőt, ha lehetséges, az egész Unióra kiterjedő mozgalomnak a központja lesz. Olyan ügy, amelyet olyan férfiak támogatnak, mint önök, uraim, csak diadalt arathat.*”

Közben pedig tudja már, hogy ez a játszma elveszett: amerikai missziója nem hozta meg a várt eredményt.

Thomas Nichols, az amerikai élet lelkiismeretes és szellemdús krónikása magyarul zattal szolgál Kossuth kudarcára: „*Kossuth pénzt akart. Az amerikaiak készek voltak egymil-liót áldozni – s közben milliókat költöttek népgyűlésekre és ünnepi rendezvényekre, amelyeknek ő állott a középpontjában, az ügyben azonban, amelyre felesküdt, vagy nem hittek eléggé, vagy nem tulajdonítottak olyan fontosságot neki, hogy akár csak egytizedét is áldozták volna rá annak a pénznek, amit szívfájdalom nélkül öltek díszbédébe és felvonulásokba. Ezenkívül Kossuth en prince utazott. Csaknem száz főből álló kíséretében az urak nem vetették meg a drága borokat, a legfinomabb szivarokat szívták, vagyis: fejedelmi módon éltek. Vendéglátóik lassan megelégtették a csillagászati összegű szállodaszámlák kifizetését; a »magyar ügy« iránti lelkesedés teljességgel ellillant, a magyar részvények árfolyama mélypontra zuhant, és Kossuth csendben és észrevétlenül hagyta el az országot, amely néhány héttel korábban a lelkesedés mámorában fogadta őt.*”

Mindez természetesen durva egyszerűsítés – ámbár bizonyos, hogy némi igazság ebben is van. Nagyon is valószínű, hogy a szavakkal és a dollárokkal egyaránt nagyvonalúan bánó Kossuth lassanként teherré vált amerikai vendéglátói számára. Sikertelenségének döntő okai azonban komolyabb természetűek és bonyolultabbak ennél. Hiszen nem a drága borok és szivarok kedvéért jött Amerikába; fényes és költséges körútjának célja sokkal nagyobb horderejű volt. Küldetésében nagypolitikai, mondhatni: világpolitikai cél vezérelte – s kudarcának is politikai okai voltak. Nem kevesebbet remélt, mint hogy fegyveres intervencióra sikerül rávennie az Egyesült Államokat Ausztria és Oroszország ellen.

Kijelenti: „*A nemzetközi törvényt, melynek értelmében minden ország köteles tartózkodni a más nemzetek belügyeibe való beavatkozástól, Oroszország először elismerte, majd megsértette. – Therefore I claim the aid of the United States⁵ – hogy Magyarország esélyt kapjon, egyesíteni erőit az orosz zsarnokság ellen. Azt kérem ezért az Egyesült Államoktól, hogy legyen azon végrehajtó hatalommá, amely valamennyi nemzet önrendelkezési jogának csorbulatlansága felett őrködik. Ez amaz egyetlen dicsőségszavak, amely méltán fényesen ragyogó csillagainak sorából még hiányzik. [...] Miután az Egyesült Államok népe oly sikeresen védte meg saját függetlenségét, lehet-e más hivatása, mint más országok szabadságának védelme?*”

Erkölcsei és politikai posztulátumának példátlan jelentőségével maga is tökéletesen tisztában van. Sem letagadni, sem bagatellizálni nem próbálja az általa oly sürgetőleg követelt politika veszélyes konzekvenciáit. A New York-i jogásztestület bankettjén elmondott beszédében a következőket mondja: „*Igen, uraim, elismerem, hogy ha Oroszország nem tartaná tisztelben az Önök országának egy ilyen értelmű nyilatkozatát, úgy Önök kénytelenek lennének, igen, a szó szoros értelmében kényszerítve volnának hadba lépni, avagy*

⁵ Ezért nyomatékkal kérem az Egyesült Államok segítségét... (A ford.)

ország-világ előtt elveszítenék a méltóságukat. Igen, ne szépítgessük, ez volna a helyzet. Ámde, ahogyan George Washington mondta, Önök elég hatalmasak, hogy egy igaz ügy mellett harcolva a Föld minden hatalmát legyőzzék.”

Ám éppen ezt az általa említett legfőbb tekintélyt, George Washingtonot fordították ellene s az általa képviselt „új intervenciók doktrína” ellen. Kevéssel a kongresszusbeli személyes fellépése után ugyanott felróják neki, hogy nem fejezte ki kellőképp tiszteletét a nagy amerikai férfiú iránt. Alabama szenátora, Jeremiah Clemens 1852. február 12-én mintegy szenvedélyes vádbeszédet tart Kossuth ellen: *„Ha Kossuth valóban olyan végsőkig elkötelezett republikánus lenne, amilyennek előszeretettel mutatják be, úgy itt, egészen a közelben lett volna az a hely, amelynek felkeresésétől semmiféle nehézség nem tarthatta volna vissza. Sem vihar és orkán, sem nyári hőség, sem a tél hava nem gátolhatta volna meg abban, hogy elzarándokoljon Mount Vernonba, ahol az emberiség ügyéért valaha küzdők legbölcsőbbjének, legnemesebbjének és legfeddhetetlenebbjének a sírja előtt térdelhetett volna le... Am a Washington földi maradványait őrző hely csendjét magyar lábak lépte nem zavarta meg...”*

KOSSUTH VAGY WASHINGTON? – ezzel a hatásos címmel tartott hosszabb beszédet a philadelphiai Tenth Presbyterian Churchben H. A. Boardman teológus doktor. Okfejtése érdekesben gazdag, logikusan fölépített, figyelemre méltó dokumentum. A szónok látványosan őszinte barátja Kossuthnak és ügyének – egyszersmind azonban erősen nyugtalanítja is *„ama törekvés jelei, mely igyekszik aláásni a be nem avatkozás elvét, amely mind- eddig külpolitikánk szilárd alapja volt, s országunkat az európai konfliktusok tevékeny részesévé igyekszik tenni”*.

Kerek perec fölteszi a kérdést: *„Valóban flottákat és hadseregeket kellene Európába küldenünk – mert, hogy világosan lássunk: erről van szó – vagy saját államunkkal kell törődnünk?”* Ezek után elemzi és cáfolja Kossuthnak az amerikai intervenció szükségességé mellett érvelését. Amerikának – állítja a magyar agitátor – nem pusztán idealisztikus okokból kell beavatkoznia, hanem az életöszöntől vezetettvén is, sőt elsősorban ez utóbbi okból.

„Európa zsarnokai a későbbiekben nem fogják beérni a szomszéd szabad államok elnyomásával; ha ezt elérték, az Egyesült Államokra fognak szemet vetni. S ha Önök nem teszik maguké- vá amaz álláspontot, amelyet itt a legnagyobb tisztelettel követelni bátorodom, kevesebb, mint öt éven belül magukra hagyatva fognak farkasszemet nézni az Amerika elleni háborúra készülő Oroszországgal és egész Európával.”

Ezek Kossuth Pittsburghben elhangzott szavai. Cincinattiben így beszélt: *„Gondolják meg; harcolniuk kell majd, ellenségek gyűrűjében, széthúzástól gyöngítve, egyedül, csak maguk- ra utalva, az egész világ ellen.”*

Mr. Boardman – a philadelphiai szónok – a maga részéről először méltatja Kossuth személyiségét, nemkülönben a magyarságot, *„ezt a lovagi habitusú nemzetet, amelynek, mi- után ismétellen visszaverte az iszlám pusztító betöréseit, most végig kell néznie, miként válik tiszteletre méltó és szeretett egyháza a jezsuita türelmetlenség és az osztrák zsarnokság védtelen játékszerévé”*, utána azonban arra a következtetésre jut, hogy *„az intervenció megakadályozását célzó intervenció utópisztikus doktrínája”* határozottan és egyértelműen elítélendő. *„Mert ez esetben e nemzet befolyása, mely a népek közt mindeddig a béke és boldogság jóakarató őrje volt, egy könnyörtelen és csillapíthatatlan érvágyú háború javára vettelnék a mérleg serpenyőjébe.”*

Mr. Boardman véleménye szerint teljességgel abszurd lenne az amerikai kormányinak vagy az amerikai népnek a szemére vetni, hogy valaha is közömbös lett volna más népek haladása és szabadsága iránt. *„Valahányszor egy nemzet felkelt rabtartói ellen, mindmennyiszor kinyilvánítottuk ügye iránti rokonszenvünket, és a magunk példájával bátorítottuk.”*

Ám az amerikaiaknak, mint mondja, sohasem szabad a George Washington által a búcsúbeszédében⁶ megfogalmazott elvet szem elől téveszteniük: „*A legfontosabb szabály a más nemzetekkel szembeni magatartást illetően számunkra az, hogy kiterjeszteni törekszünk kereskedelmi kapcsolatainkat, egyszersmind azonban csupán a lehető legkisebb mértékben bocsátunk politikai kapcsolatokba velük.*” Boardman nyomatékkal hangsúlyozza, hogy Amerika egy pillanatra sem feledkezhet meg a Washington, Jefferson és Jackson által képviselt bölcs alapelvekről: „*Távol tartani magunkat az európai politika örvényeitől; kerülni minden szövvényes szövetségi viszonyt, tartózkodni a más kormányok ügyeibe való mindenemű intervenciótól, minthogy mindez ellentétben áll nemzeti politikánk alapelveivel.*”

Kossuth Lajos és ideológiai ellenfeleinek vitája központi probléma gyanánt az izolációs politika versus intervenció kérdése körül forog. Kossuth azt hangoztatja, hogy az Egyesült Államok csak akkor tudja megőrizni függetlenségét és szabadságát, ha garantálja, s ha kell, meg is védi más államok függetlenségét és szabadságát. Az Egyesült Államok menthetetlenül a saját sűrját ássa meg, ha bármilyen kompromisszumba belemelegy a határtalan agresszivitás jellemezte európai autokratákkal. William H. Seward is Kossuth álláspontját képviseli, amikor a következők megfontolását ajánlja a szenátusnak: „*Köztársaságunk örökkön eleven kihívás kell hogy maradjon Oroszország, Ausztria és a világ valamennyi despotikua hatalma számára.*” Jólata szerint korántsem valószínűtlen, hogy a cár megkísérli egész Európát a befolyása alá vonni. „*Ha az orosz autokrata megnyeri ezt a játszmát, mi is sebezhetőek leszünk; egyetlen barátunk és szövetségesünk sem lesz a világ keleti felén.*”

Az „izoláció” híve ellenben merőben másként látja „Amerika misszióját”: „*A Gondviselés segítségével nagy dolgot vittünk végbe a világ javára: igazságos, bölcs és jól szervezett kormányzatot iktattunk hivatalba és tartunk fenn – mely minden lényeges tekintetben »modellje« lehet a jó kormányzatnak. [...] Minden elbizakodottság nélkül tekinthetünk a jövőbe, amely olyan fényes lesz, amilyen jelentős volt az idáig befutott pályánk. Az emberiség nevében büszke alázattal hajthatjuk végre a ránk bízott magasztos feladatot, még az eddiginél is sokkal tökéletesebben teljesítvén be a jóslatot: »Minden nép áldani fog benneteket.«*”

Az egész, hevesen s nem is indulatok nélkül, ám egyszersmind figyelemreméltóan magas intellektuális színvonalon folytatott vita sok mindent megvilágít – másfelől azonban össze is kuszálja a szálakat. A párhuzamok a mai helyzettel nyilvánvalók. Ugyanakkor a Kossuth-kor és a mi korunk politikai realitásai között mutatkozó különbségek legalább oly markánsak és szembeszökőek, mint a hasonlóságok. Kossuthnak a rettenetes háborúra vonatkozó intelme, amelyet Amerikának „*minden segítség nélkül a következő öt évben*” kell megvívnia, ha nem tesz eleget haladéktalanul erkölcsi és politikai kötelességeinek, az, ahogyan Amerika nagyvonalúságára, valamint fennmaradási ösztönére apellálva sürgeti a beavatkozást; mindez napjainkban részint gátlástalan manipulációs kísérletnek, részben bölcs jóslatnak fogható föl. Ami a cár általi közvetlen fenyegetést illeti, tévedett. Tévedett mind korának technikai színvonalát, mind a politikai taktikáját illetően. Intelmei túlzók, kellően át nem gondoltak, és nyilvánvaló, hogy saját érdekek állnak mögöttük. Ámde *alapjában véve* valóban annyira melléfogott? Valóban oly elhibázott lett volna az „új helyzetre” vonatkozó koncepciója? Valóban tévedett, midőn azt állította, hogy a végső összeomlás kivédésére a demokrácia hí-

⁶ George Washington 1796. szeptember 19-én (az aktív politizálásból való visszavonulása alkalmából) elmondott FAREWELL ADDRESS című, politikai testamentum értékű beszédéről van szó, melyben nyomatékosan intete honfitársait a pártosság szellemétől, a külön érdekek túlzott előtérbe helyezésétől, az idegen befolyások iránti túlzott befogadókészségtől, valamint a tartós politikai szövetezésekben való részvételtől. (A ford.)

veinek univerzális szolidaritása az egyetlen eszköz? Anticipálta a civilizáció oszthatatlan egységének alapvető gondolatát. A kollektív biztonság híve és hirdetője volt.

Politikai programja ugyanakkor – amely az Egyesült Államoknak a cár és a Habsburg-ház elleni katonai akcióra való megnyerését célozta – minden kétséget kizáróan abszurd volt. Kétségbeesett felhívásának morális tartalma azonban súlyos és fontos – alkalmasint sokkal jelentékenyebb, mint amilyennek ő maga vélte.

A vele szembeszegezett érvek súlyosabbak és meggyőzőbbek mindannál, amit ő mondott. Józan határokat nem ismerő reményei szükségszerűen bizonyultak délibábnak. Nem csupán, sőt még csak nem is elsősorban holmi amerikai önelégültség avagy nemzeti önzés volt csalódásának oka: a józan amerikai ész utasította el mértékvesztett követeléseit. Ám mindennek ellenére mély rokonszenvvel, sőt csodálattal adózunk neki. Patetikus figura, ám egészen sajátos nagysága elvitathatatlan: a fáradhatatlan utazó, aki kontinenseket bejárva terjeszti üzenetét, kifogyhatatlan energiával, büszkén és charme-osan palástolva reményvesztettségét és kétségbeesését; mindig festői és ellenállhatatlan hatást keltve teátrális megjelenésével és széles gesztusaival. Továbbra is mosolyog, mennydörgő hangon vonja hatása alá hallgatóságát, szavai feltartóztathatatlanul áradnak; folytatja grandiózus fellépéseinek sorát. Vonásain azonban kirajzolódnak már a keserűség első nyomai. Tudja: kudarcot vallott az Egyesült Államokban. Sikertelen marad ama kísérlete is, hogy III. Napóleont, a franciák császárát megnyerje ügyének, s ugyanígy jár Itália királyával, Viktor Emánuellel is. Senki nem akar segíteni elnyomott népe felszabadításában. Évek múltán, öregedő férfiként, így ír: „*Meglehet, hogy létezik magyar probléma, ám azt gondolom, hogy csupán szívünk mélyébe rejtve létezik, a világ számára nem... Nincsenek már magyar menekültek. – A fiaim, néhány hű emberünk és jómagam állunk csupán itt, magányosan – elhagyott, magunkra maradt vándorok a pusztaságban.*”

Ez a reményvesztettség vette körül – bár még nem mindenki számára érzékelhetően – már akkor is, 1852. július 14-én, amikor hét hónapnál is hosszabbra nyúlt, éppoly parádés, mint amilyen hasztalan ott-tartózkodás után, elhagyja az Egyesült Államokat. A visszautat feszítettebb tempóban, megszakítás nélkül teszi meg; oka: a Brüsszelbe emigrált édesanyjától kapott hír arról, hogy osztrák ügynökök zaklatták. Egy teljességgel átlagos külsejű pár, Mr. és Mrs. Smith, fölszáll az *Africa* nevű hajóra. A maga és felesége számára e decens álöltözetet és -nevet választó Kossuth Lajos mintha szégyellné valódi személyazonosságát. Milyen szomorú változás! Hősünk kosztümjét és maszkját levett operaénekeshez avagy színészhez hasonlatos; nyomuk sincs immár a színpadias gesztusoknak s a nagy szavaknak. Elénekelte szívhez szóló, nagy áriáját a szabadságról, a szolidaritásról s a függetlenségről. Az emberek kedvüket lelték hangjában és megjelenésében; lelkesen fogadták, és hangosan ünnepelték. Most azonban vége az előadásnak; legalábbis az ő nagy szólójelenetének mindenképpen. Ám a roppant dráma folytatódik; folytatódik napjainkban is. Őrá, a magyar Kossuth Lajosra is gondolt Walt Whitman, amikor ezeket a szavakat intézte EGY ELBUKOTT EURÓPAI FORRADALMÁRHOZ:

*„Mégse csüggedjete! Fiai és leányai az európai forradalomnak!
Ha minden inog és omlik, akkor sem szabad feladnotok.*

*Rebellei! S golyót a despotáknak! Nem hinnénk tán, hogy nagy a győzelem?
De az, igen! Ám most úgy látom innár, sehonnan nem jó segítség, és nagy így a bukás,
Oly súlyos, mint a halál s a kín.”*